

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЇ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено особливості методології розробки стратегії економічного та соціального розвитку регіону на довгостроковий період на прикладі Одеської області. Розглянуто процедуру розробки стратегічного документу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: стратегія, місія, бачення майбутнього, пріоритетні напрямки, стратегічні цілі та задачі, сценарії розвитку регіону.

АННОТАЦИЯ. В статье освещены особенности методологии разработки стратегии экономического и социального развития региона на долгосрочный период на примере Одесской области. Рассмотрена процедура разработки стратегического документа.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: стратегия, миссия, видение будущего, приоритетные направления, стратегические цели и задачи, сценарии развития региона.

ANNOTATION. The article highlights the methodology of working out strategy of economic and social development of region for the long-term period on an example of the Odessa region. The procedure of working out of the strategic document is considered.

KEY WORDS: strategy, mission, vision of the future, priority directions, strategic targets and problems, region development scenarios.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими завданнями. За умов активного залучення України до світових процесів глобалізації та регіоналізації особливої ваги набувають питання економічного та соціального розвитку регіонів. Розробка стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку адміністративно-територіальних одиниць важлива як власне для регіонів, так і для держави в цілому з огляду на особливості ініціативного планування. До того ж Україна не має Стратегії розвитку держави на довгострокову перспективу, а складання такого документу можливе лише за умов

визначеності пріоритетності розвитку на рівні регіонів. Тобто маючи уяву про перспективи розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць, можна сформулювати реалістичну стратегію розвитку країни.

Аналіз останніх публікацій, на які покладається автор. Проблемам стратегічного планування та розробці стратегій регіонального розвитку присвячені фундаментальні дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних учених-регіоналістів. У цьому плані заслуговують на увагу наукові праці О. І. Амоші, О. М. Алимova, Б. Альтстренда, С. І. Бандура, М. П. Бутка, В. М. Вакуленка, А. С. Гальчинського, В. М. Геєця, Б. М. Данилишина, М. І. Долішнього, С. І. Дорогунцова, В. В. Дорофійенка, У. Кінга, Д. Кліланда, В. І. Куценко, Дж. Лемпела, А. С. Лисецького, О. М. Любченка, Г. Мінцберга, С. В. Оборської, Т. В. Пеппі, В. І. Пили, Т. В. Уманець, М. І. Фацевського, Л. Г. Чернюк та ін. Незважаючи на безсумлінну цінність їх наукових доробок, актуальним залишається проблема необхідності подальшого комплексного дослідження методології стратегічного планування регіонального розвитку. Адже для кожного регіону України на практиці повинен реалізовуватися індивідуальний підхід.

Мета написання статті полягає в удосконаленні методології стратегічного планування регіонального розвитку на прикладі розробки стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області.

Виклад основного матеріалу. Зміна соціально-економічної ситуації як у країні, так і в регіонах, у результаті наслідків світової фінансової кризи, зміни в законодавстві (податкова, земельна, пенсійна реформи) обумовили необхідність перегляду та внесення відповідних коригувань в діючі прогнози та планові стратегічні документи. До того ж, на початку 2011 року Президентом України було актуалізовано нові підходи до реформування системи управління регіональним розвитком. На державному рівні є низка документів, що демонструють пріоритети, в рамках яких буде діяти влада, серед яких, наприклад, Програма економічних реформ на 2010—2014 роки, Посилання Президента — «Модернізація України — наш стратегічний вибір». Основні напрямки розвитку на 2013—2014 роки окреслені в Державній програмі соціально-економічного розвитку України на 2013—2015 роки та бюджеті країни. У зазначених документах робиться акцент на перехід від ручного керування до середньострокового та довгострокового планування за допомогою довгострокових прогнозів.

З урахуванням викладеного вище перед Одеською областю постала потреба в розробці стратегії економічного та соціального розвитку регіону на довгостроковий період (до 2020 року) [3].

Інформаційно-аналітичною базою розробки стратегічного документу слугувати напрацювання вітчизняних і закордонних учених-регіоналістів, аналітично-прогнозні матеріали Одеської обласної державної адміністрації, нормативно-правові акти, що регламентують питання стратегічного прогнозування, програмування та планування, регіонального розвитку. Зокрема, були враховані ключові положення Законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про стимулювання розвитку регіонів», Постанови Кабінету Міністрів України «Про розробку прогнозних та програмних документів економічного та соціального розвитку і складання проекту державного бюджету», та низки нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади та Одеської обласної державної адміністрації.

У методологічному аспекті стратегія розроблювалася відповідно до «Методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку» [2]. Саме цей нормативно-правовий документ здебільшого визначив структуру майбутнього стратегічного плану, зміст його розділів та підрозділів.

У ході розробки стратегії були використані такі категорії, як місія, стратегічне бачення регіону, пріоритетні напрямки розвитку регіону, механізми реалізації Стратегії.

Процедуру розробки стратегії економічного та соціального розвитку регіону, авторську, умовно можна поділити на три етапи. Перший етап — передбачає аналіз проблеми і дозволяє знайти відповіді на запитання «чому?». Результатом цього етапу є оцінка ситуації, що склалася в регіоні, виявлення проблем та обґрунтування необхідності прийняття певних коригуючих заходів. Другий етап — дозволяє сформулювати бачення майбутнього розвитку регіону, місію, стратегічні цілі та задачі, необхідні для досягнення окреслених пріоритетів. Інформація, отримана на цьому етапі дозволяє відповісти на запитання «що?», а саме за допомогою яких заходів будуть досягнуті окреслені пріоритетні напрямки розвитку регіону. На останньому етапі складатиметься план дій і отримуються відповіді на запитання «як?» треба діяти, аби досягти бажаного результату у майбутньому. Останнім умовним етапом (можливо, четвертим) може бути оцінювання результатів запланованих заходів та прогнозування очікуваних результатів.

Зупинимося більш детально на умовних етапах розробки стратегії розвитку регіону на довгостроковий період (рис. 1).

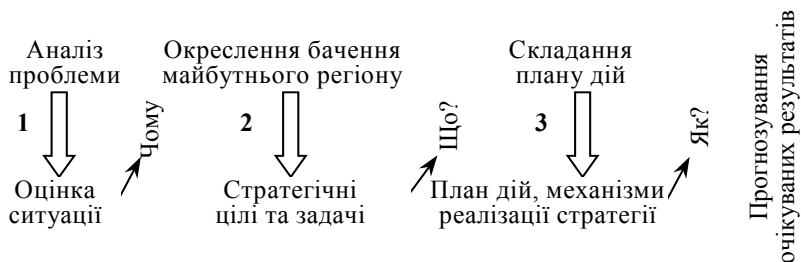

Рис. 1. Етапи розробки стратегії економічного та соціального розвитку регіону

Розпочиналася розробка стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року зі збору та аналізу інформації щодо основних тенденцій соціально-економічного розвитку регіону. Матеріал згруповано в межах чотирьох підрозділів. У першому підрозділі подана загальна характеристика регіону в контексті його географічного розташування, ландшафтних особливостей рельєфу, характеристики ґрунтів, гідрології, кліматичних умов, адміністративного поділу регіону. Другий — містить характеристику матеріально-сировинної бази регіону. Третій — особливості соціально-економічного розвитку Одеської області за галузями виробничої та соціальної сфери у динаміці за останні п'ять років, що передують періоду планування. Четвертий — оцінку рівня життя та ділову активність населення регіону.

Аналіз основних тенденцій соціально-економічного розвитку Одеської області, оцінка основних складових її потенціалу, дозволили виявити конкурентні переваги та обмеження перспективного розвитку регіону, які окреслені на основі діагнозу стартових умов регіонального розвитку шляхом SWOT-аналізу. Результати SWOT-аналізу дозволили виявити пріоритетні проблеми стійкого соціально-економічного розвитку регіону, що лягло в основу формування пріоритетів.

На другому умовному етапі розробки Стратегії було окреслено бачення майбутнього Одеської області, сформульована місія регіону — підвищення добробуту та досягнення нової якості життя населення на підставі сталого соціально-економічного розвитку регіону, посилення конкурентних позицій Одещини.

Наступним кроком на цьому ж (другому) етапі був аналіз можливих сценаріїв розвитку регіону, яким може рухатися регіон у напрямку досягнення стратегічної мети та окресленого бачення

майбутнього. Розглянуто інерційний, мобілізаційний та модернізаційний сценарії. Інерційний сценарій передбачає використання наявного потенціалу території; зберігається «status quo», всі процеси у регіоні йдуть практично самопливом. Мобілізаційний орієнтується на зовнішні ресурси, глибинні зміни у регіоні не відбувається. За умови обрання модернізаційного сценарію розвитку в регіоні відбуваються глибокі реформи, внутрішні ресурси активізують зростання системи і сприяють «притягуванню» ззовні нових, більш значних ресурсів. За кожним зі сценаріїв окреслено ризики, що його супроводжуватимуть та кінцеві результати розвитку області. На підставі проведеного аналізу віддана перевага «модернізаційному» сценарію розвитку регіону.

Проблеми стійкого соціально-економічного розвитку регіону, окреслені на першому умовному етапі розробки стратегії, дозволили визнатися з пріоритетними напрямками розвитку Одеської області, за кожним з яких в межах другого умовного етапу розглянуто стратегічні цілі та задачі, досягнення та виконання яких дозволить досягти реалізації зазначених пріоритетів.

Так, з урахуванням особливостей соціально-економічного розвитку регіону, пріоритетними визнані: розбудова сучасної індустрії; розвиток високопродуктивного аграрного виробництва, розбудова та модернізація транспортної інфраструктури, якісний розвиток туристично-рекреаційної сфери, розбудова інфраструктури соціальної сфери та досягнення нової якості життя населення.

На третьому умовному етапі розробки стратегії досліджено організаційно-інституціональні механізми реалізації регіональної стратегії розвитку з урахуванням необхідності забезпечення балансу між стратегічними намірами та внутрішнім ресурсним потенціалом, зовнішніми можливостями, обмеженнями та загрозами. Детально були описані інструменти правового, організаційного, економічного та інформаційного механізмів. Визнано, що одним з дієвих інструментів реалізації Стратегії є укладання угоди щодо регіонального розвитку між обласною радою та Кабінетом Міністрів України, яка визначатиме спільні заходи щодо регіонального розвитку.

На цьому ж етапі з огляду та масштабність і складність цілей й завдань, які необхідно вирішити в процесі реалізації стратегічних пріоритетів економічного та соціального розвитку Одеської області, виділено три етапи реалізації стратегії, які отримали назву: «Економічна стабілізація та формування передумов структурних зрушень», «Активні структурні зрушення», «Стабільний прогрес регіону». За кожним з окреслених етапів розглянуто перелік дій, що передбачається реалізувати.

Підсумком розробки регіональної стратегії розвитку, з позиції необхідності обґрунтування запланованих заходів, є розрахунки основних прогностичних показників економічного та соціального розвитку регіону. Прогнозування відбувалося методом експертних оцінок учасників «Консенсус-прогноз» опитування. Основними індикаторами були визнані такі: реальний приріст валового регіонального продукту; збільшення інвестицій в основний капітал; приріст продукції промисловості; приріст продукції сільського господарства; збільшення обсягу вантажних перевезень; збільшення обсягу послуг, реалізованих населенню; збільшення реальної заробітної плати найманих працівників; збільшення частки інноваційно-активних підприємств.

Цільові індикатори розраховано за кожним з трьох окреслених етапів реалізації стратегії (за період тривалості етапу) а також у цілому за весь період реалізації стратегії — 9 років. До того ж динаміка основних цільових індикаторів на кінець періоду прогнозування по відношенню до рівня базисного року представлена з інтервальним значенням: максимальне та мінімальне значення показників (рис. 2).

Рис. 2. Очікувані темпи приросту цільових індикаторів в Одеській області у 2020 р.

* % пунктів.

Як видно з рис. 2, базовою умовою покращення економічної та соціальної ситуації в регіоні стане суттєвий приплив інвестицій (щорічне збільшення очікується на рівні 6—8 %). За десять років інвестиції в основний капітал зростуть на 50—55 %. Стратегічно орієнтовані інвестиції сприятимуть вдосконаленню структури економіки Одеської області, її конкурентоспроможності за рахунок суттєвої диверсифікації, ефективності, інноваційності, а також підвищенню якості господарювання. Це стане передумовою для пропорційного збільшення доходів місцевих бюджетів та дозволить

спрямувати значні кошти на вирішення поточних проблем регіону, інвестування економічних та соціальних програм розвитку області. Підвищення життєздатності економіки області приведе до підвищення добробуту та досягнення нової якості життя населення.

Висновки та перспективні напрями досліджень. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року — довгостроковий програмний документ, потреба в розробці якого продиктована гострою необхідністю здійснення радикальних структурних перетворень економіки регіону за рахунок модернізації виробництва з впровадженням новітніх технологій, розвитку інфраструктури, активізації інвестиційних процесів. Виділені та описані автором чотири умовні етапи її розробки описують процедуру роботи над стратегічним документом на шляху до досягнення головної мети соціально-економічного розвитку Одещини.

Література

1. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 № 1602-III.

2. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції «Про затвердження методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку» від 29 липня 2002 року № 224.

3. Проект Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року.

Стаття подана до редакції 07.10.2011

УДК 332.142:339.92

Ю. І. Головня, канд. екон. наук,
доц. кафедри міжнародної економіки,
Київський національний торговельно-економічний університет

УСТАЛЕНИЙ РОЗВИТОК У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНУ

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено проблеми усталеного розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіону, обґрунтовано необхідність дослідження регіону як самостійного суб'єкту національної економіки та зовнішньоекономічної діяльності, розроблено рекомендації щодо формування зовнішньоекономічної політики регіону.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: усталений розвиток, зовнішньоекономічна діяльність регіону, зовнішньоекономічна політика регіону.